

Відгук

офіційного опонента кандидата педагогічних наук

Шендерук Олени Борисівни

на дисертацію Гайдай Ірини Олегівни

«Підготовка вчителя-філолога подвійного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах України (1956 р. – початок ХХІ ст.)»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Світові тенденції глобалізації, інтеграційні процеси, налагодження та розвиток міжнародної співпраці у всіх сферах життя сучасної особистості зумовлюють необхідність викладання вчителем кількох навчальних предметів та оволодіння іноземними мовами кожною людиною з активною життєвою позицією. Інтеграція України у європейський культурний і освітній простір актуалізує проблему вивчення як іноземних мов так і своєї рідної мови. Сьогодні володіння кількома мовами є запорукою як конкурентоспроможності та професійної реалізації, так і мирного співіснування та взаємодії з представниками інших культур та націй у повсякденному житті людини. Якість оволодіння такими знаннями багато у чому залежить від професіоналізму українських педагогів. Одним із шляхів його формування є вивчення історико-педагогічного досвіду, що стосується підготовки у вищих навчальних закладах України вчителів-філологів подвійного профілю. У руслі зазначеного важливим і своєчасним є звернення І. Гайдай до творчого і критичного переосмислення ідей, які висвітлюють окреслену проблему, яка не була до цього часу предметом спеціального наукового аналізу та має не лише теоретичну, а й практичну педагогічну цінність. А відтак вибір теми дослідження є достатньо обґрунтованим.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Доцільність вибору теми роботи підтверджує і той факт, що вона відповідає напряму досліджень кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка і є складовою комплексної теми «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції» (Державний реєстраційний номер 0110U002110). Тема дисертації затверджена вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 4 від 25. 11. 2011 р.) та

узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 10 від 20. 12. 2011 р.).

Сутність обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їхня достовірність та новизна. Структура дисертаційної роботи відповідає завданням дослідження, що їх виділила авторка. Спираючись на комплексне понятійно-категоріальне підґрунтя їй вдалося уперше розкрити генезу та виявити тенденції розвитку організаційних форм, структури і змісту підготовки вчителя-філолога подвійного профілю в Україні в період 1956 р. – початку ХХІ ст. У цьому контексті дисертантка І. Гайдай ставить у своїй роботі й вирішує низку доситьскладних завдань, серед яких розкриття змісту та структури базових понять і підходів, які є ключовими в дослідженні; вивчення історіографії та джерельної бази проблеми; виявлення передумови становлення та обґрунтування основних етапів розвитку системи вітчизняної підготовки вчителя-філолога за двома спеціальностями в період другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.; аналіз організаційних форм, структури, змісту професійної підготовки вчителів-філологів подвійного профілю на кожному етапі її розвитку та визначення пріоритетних тенденцій; актуалізування вітчизняного історичного досвіду професійної підготовки вчителя-філолога подвійного профілю як чинника удосконалення його професійної підготовки в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є підготовка вчителя-філолога у вищих педагогічних навчальних закладах України, предметом – організаційні форми, структура, зміст, тенденції розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога подвійного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах України у період 1956 р. – початку ХХІ ст. Обґрунтовано використані методи дослідження дисертаційної роботи, а саме: загальнонаукові: аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення, конкретнонаукові методи історико-педагогічного пошуку: конкретно-історичний та логіко-історичний, порівняльно-зіставний, діахронний, проблемно-хронологічний, статистичний аналіз та метод інтерв'ю.

Незаперечною є наукова новизна та практичне значення одержаних результатів дослідження, серед яких розробка та обґрунтування періодизації становлення і розвитку досліджуваного процесу; систематизація історичного досвіду та окреслення сучасних трансформаційних процесів у підготовці вчителів-філологів подвійного профілю; виявлення пріоритетних тенденцій; актуалізація ролі суспільно-історичних чинників, які пов'язані з проблемою підготовки вчителя-філолога подвійного профілю в межах досліджуваного періоду на різних його етапах. Подальшого розвитку набули: поняттєво-

категорійний апарат дослідження, визначення та розмежування понять «учитель подвійного профілю» та «вчитель широкого профілю», «спеціальність» та «спеціалізація»; ідеї використання попереднього досвіду професійно-педагогічної підготовки вчителів-філологів у сучасних ВНЗ.

Вагомим здобутком І. Гайдай вважаємо те, що для реалізації мети нею опрацьовано значну кількість джерел (345 позицій). Серед них 88 архівних справ із фондів Центрального державного архіву вищих органів влади й управління України, 12 з яких було розглянуто вперше та навчальні плани і програми 45 ВНЗ України. Використані джерела свідчать про міцну джерельну базу та значну науково-пошукову роботу, здійснену дисертанткою, що сприяло проведенню об'єктивного аналізу означеної проблеми.

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. У дисертаційній роботі І. Гайдай чітко визначено основні положення і напрацювання, що визначають її новизну і заслуговують, на нашу думку, особливої уваги. Зупинимось на них детальніше.

У *першому розділі* дисертації «*Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми підготовки вчителя-філолога подвійного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах України*» дуже ґрунтовно, з підкріпленням фактологічного матеріалу з посиланнями на провідних вітчизняних істориків педагогіки (О. Місечко, Н. Сейко, О. Сухомлинська) здійснено аналіз методології та понятійного апарату.

Заслуговує на увагу проведення дисертаційного категорійно-понятійного поля дисертації, яке дає можливість визначити взаємозв'язок та взаємозалежність категорій дослідження таких як «підготовка», «підготовка вчителя», «вчитель-філолог», «подвійний профіль», «підготовка вчителів-філологів подвійного профілю».

Хотілося б відмітити ґрунтовний аналіз відмінностей між виділеними науковцями тенденціями підготовки вчителя-філолога та залучення до аналізу праць не тільки вітчизняних вчених, але й зарубіжних, зокрема, роботи Томаса Крапа, Крістофера Гріна та Ілони Лекі.

Дисертантка виділяє соціально-економічні, демографічні, освітньо-професійні та соціокультурні передумови запровадження підготовки вчителів-філологів подвійного профілю, що свідчить, на нашу думку, про достатньо високий рівень підготовки дисертантки до дослідницької роботи, сформованість у неї відповідних умінь, пов'язаних з аналізом означеної проблеми.

Вагомим внеском в історію педагогічної науки є авторська періодизація підготовки вчителя-філолога подвійного профілю, що складається з 5 етапів: 1) 1956–1963 рр. – запровадження підготовки вчителів-філологів широкого профілю у педагогічних ВНЗ України; становлення їх спеціальної підготовки. 2) 1963–1975 рр. – апробації підготовки вчителів із поєднання неспоріднених за змістом спеціальностей, однією з яких була філологічна. 3) 1975–1991 рр. – повернення до суміщення споріднених спеціальностей у підготовці вчителя-філолога і повного домінування двопрофільних спеціальностей. 4) 1991–2005 рр. – розгортання національної системи професійної підготовки вчителя-філолога подвійного профілю в незалежній Україні. 5) 2005 – дотепер – трансформації професійної підготовки вчителя-філолога за подвійною кваліфікацією в умовах євро інтеграційних процесів і реалізації Болонської освітньої конвенції.

Другий розділ дисертаційної роботи «Тенденції формування організаційних форм, структури і змісту підготовки вчителя-філолога подвійного профілю в період 1956-1991 рр.» присвячено дослідженню становлення підготовки вчителів-філологів широкого профілю на етапі її впровадження (1956–1963 рр.), апробації підготовки вчителів із поєднанням неспоріднених спеціальностей, у тому числі філологічних (1963–1975 рр.) та поверненню до суміщення споріднених спеціальностей у підготовці вчителя-філолога (1975–1991 рр.). На увагу заслуговує те, що авторка дисертації торкнулась питання педагогічної практики як невід’ємної частини в процесі підготовки вчителів (с. 108). Крім того, вагомим, на нашу думку, є порушення проблеми виховної роботи (с. 115-116). Доречними є представлені в дисертаційному дослідженні форми та методи аудиторної та поза аудиторної роботи.

Виклад матеріалу ведеться відповідно до авторської періодизації та в дисертації спостерігається дотримання хронологічного, історико-структурного та ретроспективного методів, чітко витримується хронологічна послідовність подій. Усе це робить реальним виявлення динаміки розвитку, причинно-наслідкових зв’язків та домінуючих тенденцій.

Позитивним є порівняння складу спеціальних та методичних дисциплін при підготовці вчителів-філологів подвійного та широкого профілю. Достатньою є географія дослідження (Луганський, Глухівський, Житомирський, Одеський, Харківський педінститути) для виконання дисертанткою поставлених завдань та формулювання висновків.

У третьому розділі «Розвиток системи підготовки вчителя-філолога подвійного профілю в незалежній Україні» викликає інтерес фактологічний матеріал на який спиралась дисертантка. Позитивним є звернення до

окремого розгляду питання професійної мобільності, оскільки, дійсно, вчителі-філологи з подвійною кваліфікацією можуть ефективніше використовувати у професійній діяльності обидві профілі своєї підготовки, ніж фахівці однієї спеціальності. На увагу заслуговує те, що дисертантка здійснила аналіз поняття «мобільність» вченими та довела, що вчителі-філологи з подвійною кваліфікацією здатні до професійної та академічної мобільності, що є важливою основою впровадження Болонського процесу в Україні.

Актуальною і корисною, на нашу думку, є інформація про підготовку вчителів-філологів подвійного профілю за спеціальностями, які поєднують українську, англійську чи іншу мову та літературу та мову національних меншин (с. 210) та наведена таблиця 3.2.1. (с. 210) про фахове вивчення мов національних меншин у ВНЗ України.

Розділ додатків насичений цікавим фактологічним матеріалом. Дисертація не переобтяжена таблицями.

Вагомим є впровадження дисертанткою результатів дослідження, які отримали достатнє висвітлення на різного рівня наукових та науково-практичних конференціях та опублікованих працях (16 статей).

Структура роботи є чіткою і довершеною. Загалом можемо стверджувати, що дисертантка досягнула поставленої мети й узагальнила її у висновках дослідження. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та зауваження. Водночас вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження і побажання:

1. Вважаємо, що робота значно виграла б, якби у ній було подано аналітично-порівняльну таблицю понять «вчитель-філолог широкого профілю» та «вчитель-філолог подвійного профілю».
2. На нашу думку, кадрове забезпечення підготовки вчителів-філологів подвійного профілю видається дещо поверховим, адже воно відображено тільки в підрозділі 2.1., тоді як на інших етапах підготовки філологів згідно з авторською періодизацією, на жаль, залишилося поза увагою дисертантки.
3. У своїй дисертації Ірина Олегівна Гайдай залучає до наукової дискусії низку вітчизняних та зарубіжних учених. Проте у тексті подаються лише прізвища науковців без згадування їхньої національної та професійної приналежності, що змушує до самостійного пошуку даних про окремих науковців та ускладнює процес наукової комунікації.

4. Доцільно було б поглибити прикладний аспект означеної проблеми та подати конкретні методичні рекомендації для учителів та педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Загальний висновок. Проте висловлені зауваження не впливають на загальний позитивний висновок щодо рецензованої роботи. Аналіз кандидатської дисертації, автореферату та опублікованих праць Ірини Олегівни Гайдай дає підстави стверджувати, що її дисертаційне дослідження «Підготовка вчителя-філолога подвійного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах України (1956 р. – початок ХХІ ст.)» є актуальною, самостійною та завершеною працею, в якій отримані нові обґрунтовані наукові результати і рекомендації, що є суттєвими для розвитку загальної педагогіки та історії педагогіки.

Дисертаційне дослідження Гайдай Ірини Олегівни «Підготовка вчителя-філолога подвійного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах України (1956 р. – початок ХХІ ст.)» за своїм змістом, рівнем новизни, теоретичним та практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, які висуваються до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її авторка Ірина Олегівна Гайдай заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри іноземних мов

Академії Державної пенітенціарної служби

О.Б. Шендерук

Підпис Шендерук О.Б. засвідчую:

Проректор Академії

кандидат педагогічних наук, доцент

С.О. Чебоненко